

FRAN BRADAČ

PREVAJALEC, KLASIČNI FILOLOG, SLOVAROPISEC,
AVTOR UČBENIKOV IN UNIVERZITETNI PROFESOR

Aleš Maver

Univerza v Mariboru

1 Življenjepis

Fran (včasih tudi Franc) Bradač se je rodil 15. junija 1885 v Jami pri Dvoru v današnji občini Žužemberk na Dolenjskem. Njegov oče Ivan je bil delavec v železovlarni. Šolal se je na Prvi državni gimnaziji v Ljubljani, kjer je leta 1905 maturiral. Na Dunaju je kot štipendist Knafljeve ustanove študiral klasično filologijo. Med njegovimi vidnimi učitelji sta bila Eugen Bormann, pomemben izdajatelj latinskih napisov, in Hans von Arnim, strokovnjak za Evripida in antično filozofijo. Že na Dunaju se je leta 1910 poročil s Čehinjo Boženo Ondráček iz Kolina na srednjem Češkem. Iz klasične filologije je nato doktoriral leta 1920 v Zagrebu. Doktorsko disertacijo je posvetil preskriptivnemu optativu pri Sofokleju. Doktoratu je sledilo enoletno izpopolnjevanje v Pragi.

Že od dunajske diplome leta 1910 vse do leta 1923 je poučeval na svoji nekdanji gimnaziji v Ljubljani. Leta 1923 je kot prvi Slovenec postal docent (1936 pa izredni profesor) za klasično filologijo na Filozofski fakulteti v slovenski prestolnici. Tam se je pridružil Čehu Janu (Ivanu) Luňáku, ki je v Ljubljano prišel iz Odese. Po dvaindvajsetih letih službovanja so Bradača 10. avgusta leta 1945 na hitro upokojili z odlokom prosvetnega ministra Ferda Kozaka. Kot je ugotovil David Movrin (2014, 437–443), je bila zanj usodna oznaka novih komunističnih oblastnikov, češ da je bil »v bivši Jugoslaviji klerikalno-anglofilsko nastrojen«, anglofilsko držo pa naj bi ohranil tudi po vojni. Stvar je šla tako daleč, da je profesor klasične filologije sprva ostal celo brez volilne pravice. Malo je manjkalo, da bi ostal še brez stanovanja v središču Ljubljane, a mu ga je pomagala obdržati hči Zorka ob pomoči znane odvetnice Ljube Prenner (Movrin 2014, 443). Seveda ga je zadela tudi nekakšna *damnatio memoriae*.

Njegove številne šolskemu pouku namenjene knjige so bile sicer nepogrešljive. V prvih povojnih letih pa so jih učenci uporabljali zgolj z njegovim prelepljenim imenom. Bradač je v pokoju živel od izjemno skromne pokojnine in številnih prevodov. Hkrati je oskrbel nove izdaje svojih slovarjev in šolskih učbenikov, predvsem za grščino. Umril je v Ljubljani 1. maja 1970. Imel je dva otroka, sina Franja, ki je bil pravnik, in hčer Zorko, ki je bila pianistka in glasbena pedagoginja. Njegovi rojaki iz Jame so spomin nanj z odkritjem spominske plošče javno počastili šele leta 1997, leta 1998 pa je bil končno rehabilitiran kot žrtev čistk na univerzi po drugi svetovni vojni. Gl. tudi Movrin 2018.

2 Prevajalsko delo

Prevajalsko delo Frana Bradača se je raztezalo skozi pet desetletij. Najbolj znan je po prevodih iz obeh klasičnih jezikov, vendar je nekaj klasičnih besedil prevedel tudi iz drugih jezikov, zlasti iz češčine in nemščine (Gantar 1998).

Bradač je veliko prevajal antično dramatiko, s katero se je tudi znanstveno ukvarjal. Objavil je prevode Evripidovih tragedij *Medeja* (1924), *Hipolit* (1925) in *Ion* (1962) ter njegove satirske igre *Kiklop* (1932 v *Ljubljanskem zvonu*). Nadalje je prevajal atenskega komediografa Aristofana (*Abarnjane že 1925, Ptice in Lizistrato* pa 1959). Njegov prvi knjižno objavljeni prevod je bil že omenjeni izbor iz Katulove, Tibulove in Propercijeve lirike (1923). Med njegove najpomembnejše poslovenitve pa vsekakor sodi prevod Vergilijeve *Eneide* (1964). Še eno ključno antično besedilo, ki mu je zagotovil pot med slovenske bralce, so *Anali* vodilnega rimskega zgodovinarja Tacita (1968). Prevajal je tudi antični roman; izdal je Longosova *Dafnisa* in *Hloo* (1952). Ob Tacitu je prevedel osrednja besedila dveh drugih predstavnikov tako imenovane srebrne latinščine, Senekova *Pisma prijatelju* (1966, ob sodelovanju Jožeta Kastelica) in že prej *Pisma* Plinija Mlajšega (1962). Skupaj z Jožetom Kastelicem je pripravil tudi izdajo prevoda Vergilijevega didaktičnega epa *Georgika* in njegovih *Bukolik* (oboje je izšlo v eni knjigi leta 1964). Že po njegovi smrti je izšel Ciceronov filozofski spis *Največje dobro in največje zlo* (1972), pri katerem je bil soprevajalec Jože Košar (ta se je podpisal s psevdonimom). Šele leta 1988 pa je bil objavljen njegov prevod *Zgodovine Langobardov* Pavla Diakona, ki sta ga dopolnila Bogo Grafenauer in Kajetan Gantar.

Iz nemščine je Bradač prevedel enega osrednjih romanov Heinricha Manna, *Profesor Nesnaga ali Konec tirana* (1935). *Pickwickovce* Charlesa Dickensa je glede na prevladujoče mnenje namesto iz angleškega izvirnika prevedel iz češčine ali francoščine (1936; prim. Smolej in Ožbot 2009, 219), Balzacovo *Evgenijo Grandetovo* pa iz francoščine (1936). Po drugi svetovni vojni so bili ob poslovenitvah klasičnih besedil najpomembnejše tiste iz češčine. Bil je prevajalec Jaroslava Haška (*Pustolovščine dobrega vojaka Švejka v svetovni vojni*, 1951) in Karla (ter Josefa) Čapka (*Devet povesti in ena Josefa Čapka*, 1954).

Nazadnje je treba omeniti njegov prevod pozneje precej uspešnega *Učbenika življenja* Slovenca Martina Kojca (Bradač ga je iz nemščine prevedel 1935) in *Velike didaktike* Jana Amosa Komenskega (1958). Gl. tudi Movrin 2018.

3 Založniško in uredniško delo

Ključni Bradačev prispevek je sodelovanje pri vzpostavitvi zbirke *Iz antičnega sveta* pri mariborski Založbi Obzorja pod vodstvom njegovega nekdanjega študenta Jožeta Košarja. Zbirka je zaživela 1962, Bradač pa je poleg prvega zvezka, prevoda Plinijevih *Pisem*, pripravil še pet od naslednjih devetih knjig v njej. Gl. tudi Lah 1993.

4 Avtorsko delo

Med Bradačevimi deli sta danes verjetno celo bolj kot njegovi prevodi znana njegova *Latinsko-slovenski* in *Slovensko-latinski slovar*. Prvega je izdal leta 1926 in ga pozneje trikrat dopolnil. Zadnja izdaja je prvič izšla leta 1966 in, kot pravi avtor sam, je takrat zajela bistveno večji besedni zaklad od prve (gl. uvod v Bradač 1980). *Slovensko-latinski slovar* je bil prvič objavljen leta 1944 in doživel več ponatisov. Kot slovaropisec je klasični filolog pripravil še *Nemško-slovenski* (1928, skupaj z Jankom Šlebingerjem, in 1930) in *Češko-slovenski* (1929) *slovar* ter napisal priročnik o nemškem glagolu (1938). Je tudi avtor slovarja tujk (1929).

Dolga desetletja so bili nadalje v rabi Bradačevi učbeniki. Že leta 1919 je bil z Josipom Osano soavtor *Grške slovnice* (ki jo je zadnjič posodobil 1951), ki ji je leta 1920 sledila njegova *Grška vadnica* (z zadnjo izdajo 1968). Dijaki in študentje so pri pouku in študiju desetletja s pridom uporabljali njegov izbor iz ustvarjalnosti rimskih lirikov Katula, Tibula in Propercija, ki ga je izdal leta 1921 (in mu čez dve leti dodal še slovenski prevod).

Bradač je predvsem v letih, ko je predaval na fakulteti, objavil kar nekaj znanstvenih razprav. V knjižni obliki je leta 1931 izdal prvi del obravnave antične dramatike z naslovom *Postanek in razvoj drame*, ki ga je posvetil tragediji. Čez dve leti je v *Sapfini erotiki* pisal o najbolj znani grški pesnici iz antike. Obsežno razpravo, objavljeno v *Razpravah* Znanstvenega društva v Ljubljani je že leta 1928 namenil arhitektoniki in simetriji v stari klasični poeziji.

Ko je leta 1944 pogorela knjižnica seminarja za klasično filologijo, sta bila v požaru med drugim uničena tudi njegova za tisk pripravljena kritična izdaja Aristotelove *Poetike* in rokopis *Helenistična poezija v rimskih lirikih*. Gl. tudi Movrin 2018.

Bradačevo prevajalsko delo je, med drugim spričo časovne stiske, v kateri je velikokrat delal, ostajalo nekako v senci Sovretovega ali pozneje Gantarjevega in Simonitijevega, vendar ni mogoče spregledati, da je prav on Slovincem približal nekatera temeljna dela antične književnosti.

Bibliografija

- Bradač, Fran. 1980. *Latinsko-slovenski slovar*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Gantar, Kajetan. 1998. »Začetki klasične filologije na ljubljanski univerzi.« V *Uvod v klasično filologijo* Gerharda Jägerja, 167–172. Ljubljana: ŠOU, Študentska založba.
- Lah, Andrijan. 1993. *Pregled književnosti I: od začetkov besedne umetnosti do konca srednjega veka*. Ljubljana: Rokus.
- Movrin, David. 2014. »Fran Bradač, Anton Sovre, Milan Grošelj, Jože Košar in Fran Petre: latinščina in grščina na ljubljanski univerzi v desetletju po vojni.« *Zgodovinski časopis* 68, št. 3-4: 432–477.
- Movrin, David. 2018. »Bradač, Fran.« V *Novi slovenski biografski leksikon*, uredila Barbara Šterbenc Svetina. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Ožbot, Martina in Tone Smolej. 2009. »'Pickwickier – posloveniti.' Usoda Dickensovih Pickwickovcev na Slovenskem.« V *Odprta okna: Komparativistika in prevajalstvo: Majdi Stanovnik ob 75. rojstnem dnevu*, uredili Martina Ožbot, Darko Dolinar in Tone Smolej, 213–238. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Založba ZRC, ZRC SAZU.